

Р.І.Павленко

МЕДИЦИНА І КУЛЬТУРА

23-24 грудня 1993 р. в Києві в Державній медичній бібліотеці відбулась конференція на тему: «Медицина і українська культура». Її організатори - Всеукраїнське лікарське товариство та Центральний музей медицини України. Спонсор - Дарія Кошарич, яка народилася в Чернівцях, а нині проживає в Сідней (Австралія). Її ж коштом видано матеріали конференції.

Доповіді було згруповано за такими напрямками: медики - діячі української культури; медицина як об'єкт літератури та мистецтва; народна медицина як складова частина духовної та матеріальної культури українського народу; історико-медичне музейництво в Україні; історико-медичні архіви України; історія української медицини в загальнокультурному процесі.

«Медицина та українська культура» - тема доповіді академіка Академії медичних наук Л.А.Пирого. Світова література, підкреслив виступаючий, багата на письменників-медиків. Він говорив про С. Руданського, С. Носа - земського лікаря, етнографа, автора оповідань; М. Левицького - прозаїка й перекладача; П.Демуцького - хорового диригента-фольклориста, музикознавця, про наших сучасників - М.Амосова, П.Бейліна, Ю.Щербака, В.Коротича, Ю.Фурманова, Є.Товстуху, О.Терещенка, М.Колесника, В.Чмира та ін.

Завідуючий кафедрою соціальної гігієни та організації охорони здоров'я Київського інституту вдосконалення лікарів професор Б.П.Криштопа (доповідь «Історія української медицини на сучасному етапі») вважає, що пора «приступити до перегляду тисячолітнього історичного шляху розвитку і створення правдивої

історії нашої держави», вивчити «білі плями», повернути незаслужено забуті імена.

Про «Медичні музеї України як осередки національної культури» доповів директор і засновник Центрального музею медицини професор О.А.Грандо.

На початку 60-х років у колишньому СРСР було лише три профільних історико-медичних музеї: в Ленінграді (Військово-медичний), Ризі та Вінниці.

У 1982 р. (після двадцятирічної підготовки) в Києві було створено Центральний музей медицини України, унікальні матеріали якого (понад 2500 одиниць зберігання) послідовно й об'єктивно відображають основні етапи розвитку вітчизняної медицини.

При обговоренні питання «Медики - діячі української культури. Медицина як об'єкт літератури та мистецтва» було заслухано 14 виступів про визначних діячів української медицини.

У повідомленні Г.Ю.Аронова «Академік Т.Г.Яновський і видатні діячі вітчизняної літератури - Михайло Старицький, Леся Українка, Володимир Короленко» яскраво змальовано образ відомого вченого і першого серед клініцистів академіка Всеукраїнської Академії наук Т.Г.Яновського.

З повідомлення «Іван Петрович Котляревський і благодійна медицина» (Ю.Д.Усенко та Ю.Г.Віленський) дізнаємося, як багато для розвитку медицини в своєму рідному краї зробив цей письменник, працюючи попечителем благодійно-лікувальних закладів у Полтаві.

Л.І.Миколишин та З.А.Гельнер (Львів) доповіли про Юрія Дрогобича, першого українського доктора медицини, доктора філо-

софії, ректора Болонського університету, професора Краківського університету, астронома, географа, поета.

У 1483 р. в Римі в друкарні У.Зільбера опубліковано єдину (з п'яти, що збереглися) працю Ю. Дрогобича «Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора філософії й медицини Болонського університету», написану латиною, яка була тоді міжнародною мовою науки. До нашого часу дійшло тільки два примірники: один зберігається у Краківі в бібліотеці Чарторийських, другий - в бібліотеці Тюбінгенського університету, хоча належить Штутгартській бібліотеці (Німеччина).

Змістовне повідомлення М.Кассараба (Львів) про громадську й політичну діяльність доктора Щасного Сельського супроводжувалося показом документальних матеріалів та світлин. У 1874 р. при науково-просвітницькому товаристві «Січ» він заснував читальню, до якої надходили найкращі вітчизняні та європейські журнали. Діяльність Щ.Сельського у товаристві «Січ» набула всеукраїнського масштабу, про що свідчить його листування з І.Франком, Є.Озаркевичем, М.Драгомановим. Щ.Сельський був постійним членом «Просвіти», протягом багатьох років - головою «Народної торгівлі».

Про життя і діяльність Степана Руданського - гуманіста, лікаря, поета, 160 років від дня народження якого минуло 6 січня 1994 р., розповіла директор Державної наукової медичної бібліотеки Р.І.Павленко. І.Франко відкрив Руданського-поета; продовжуючи розпочату ним роботу, А.Кримський, В.Герасименко, І.Пільгук та П.Колесник зібрали й видали матеріали творчої біографії поета.

Професор В.А.Постовіт (Санкт-Петербург) високо оцінює постать свого вчителя, професора А.М.Зюкова - видатного українського терапевта-інфекціоніста та культурного діяча, який видав перший підручник з інфекційних хвороб українською мовою.

У повідомленні І.Загарук (Снятин), Я.Загарук (Київ) «Опанас Шушкевич - лікар, скульптор, художник, літератор» розкривається багатогранна діяльність митця, який створив ряд реалістичних скульптур культурних діячів Буковини:

письменників Осипа Маковея та Ольги Кобилянської, живописця Миколи Івасюка, етнографів Франтішка Ржегоржа і Михайла Керницького.

У повідомленні І.М.Рубай (Київ) йшлося про життя, діяльність і трагедію громадянина, лікаря і поета Ю.Липи.

При обговоренні проблеми «Історія української медицини в загальнокультурному процесі» було заслухано дев'ять повідомлень.

Так, «Основні етапи й напрями розвитку української медичної літератури» досліджував Я.Ганіткевич (Львів). Зокрема, він вважає, що в незалежній Україні необхідне відродження української медичної літератури як частини вітчизняної культури. Цьому сприятимуть такі заходи: публікація науково-популярних статей та брошур з питань, пов'язаних зі здоров'ям і хворобами людини; видання лікарських порадників із викладом деяких наукових даних про будову тіла людини та про здоров'я і хвороби; створення науково-популярних та науково-практичних і фахових загальномедичних періодичних видань; видання спеціалізованої науково-медичної періодики, наукових монографій та підручників з різних галузей медицини.

У повідомленні «Народна лікарня - перша українська громадська медична установа Галичини» Ю.А.Дацко (Львів) розповів про унікальне явище нашої культури.

У доповіді В.О.Кобилюк, Н.В.Кобилюк (Львів) «Неоцінена скарбниця санскриту для української медичної науки» розкрито роль Трипільської культури для світової цивілізації.

А.П.Пелешук, Л.Й.Жуковський у повідомленні «Видатні представники Київської школи терапевтів як діячі української культури та громадського життя» розповіли про першого професора-терапевта Київського університету Ф.С.Цицуріна, який брав участь у заснуванні університетської бібліотеки; він лікував М.В. Гоголя, і той подарував йому примірник «Мертвих душ». Доповідачі розповіли про Т.Г.Яновського, який лікував і спілкувався з Л.Українкою, І.Карпенком-Карим, М.Старицьким, В.Вернадським, про В.Образцова, М.Губергріца, В.Данилевського (який 1890 р. організував першу бібліотеку-читальню в Харкові) та багатьох медиків - громадських діячів.

Проблемному питанню «Народна медицина як інтегральна складова частина духовної та матеріальної культури українського народу. Історико-медичне музейництво в Україні. Історико-медичні архіви України» було присвячено дев'ять інформацій.

У доповіді Л.Й.Жуковського, А.П.Пелешука (Київ) «Архівний фонд Університету св.Володимира як історико-медичне джерело» наводилися важливі факти з матеріалів медичного факультету університету періоду 1841 - 1918 рр.

Повідомлення Ю.Кривошея (Полтава) «Історико-медичне музейництво на Полтавщині» ще раз засвідчує, що медицина і мистецтво - найдавніші галузі людської діяльності.

Р.І.Павленко в повідомленні «З історії заснування мережі медичних бібліотек України» наголосила на тому, що відродження культури нерозривно пов'язане з поверненням народу його історії. Національними скарбницями знань є бібліотеки. Ще в «Ізборнику» Святослава (XI ст.) подані медичні поради. Першою друкованою книгою українського автора вважається вже згаданий трактат Ю.Дрогобича «Прогностична оцінка», виданий 1483 р., тоді як наукові трактати Парацельса - в 1526 р., Гарвея - в 1628 р. Бібліотека Київської академії (перша штатна бібліотека в Україні, заснована 1632 р. Києво-братською колегією) мала багато книжок біологічного, медичного змісту. Закінчивши Академію, чимало українських лікарів, докторів медицини згодом працювали організаторами та професорами основних кафедр Петербурзької та Московської медико-хірургічних академій, творили перші оригінальні медичні підручники.

Доповідачка розкрила роль і значення перших

штатних медичних бібліотек, створених у XVIII-XIX ст. при малочисельних на той час вищих і середніх навчальних закладах, у психіатричних лікарнях, при лікарських товариствах. Але створення єдиної мережі медичних бібліотек, що нараховує сьогодні 1025 установ різних рівнів, почалося в 20-ті роки, коли було засновано Українську державну медичну бібліотеку в Харкові, а вже в 1930 р. НКОЗ УРСР приймає постанову «Про організацію мережі медичних бібліотек УРСР», остаточне формування якої завершилося в 1938 р. Сучасного стану мережа набуває у повоєнні роки, коли до неї приєднуються бібліотеки Івано-Франківської, Кримської, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей.

Сьогодні мережа медичних бібліотек України на базі майже 30-мільйонного фонду обслуговує понад 900 тис. індивідуальних та колективних абонентів, видає їм щорічно 27-28 млн. різноманітних інформаційних документів з питань медицини.

У методичному центрі мережі - Державній науковій медичній бібліотеці - зберігається майже п'ятитисячний фонд стародруків. Постійно поповнюється масив сучасної медичної україніки з автографами авторів монографій, підручників, збірників.

Було констатовано, що найдавніші галузі людської діяльності - медицина і мистецтво - завжди збагачували одна одну. Багато невичерпних джерел у культурі нашого народу, які потребують і розшуку їх, і розчищення від замулення, і розкриття їх значення для прийдешніх поколінь. Такі завдання поставила і ця перша конференція перед медичною громадськістю.

Екслібрис
Г.Якутовича.
Худ. С.Гебус-Баранецька.